

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ДОМІНАНТА ЦІННІСНО-СМИСЛОВОГО РОЗУМІННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Арефьева Л.П.

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Анотація. У статті аналізуються визначення понять “гуманізм” та “гуманність”, розглядається сутність гуманістичної педагогічної позиції майбутнього вчителя фізичної культури. Спостерігаються зміни суспільної практики і норми функціонування вчителя фізичної культури. Гуманістична педагогічна позиція студента передбачає поєднання морального змісту з атрибутами майбутньої професійної діяльності. У процесі пошуку морального змісту активізується суб’єктивна сфера особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: гуманізм, гуманність, позиція, майбутній вчитель фізичної культури

Аннотация. Арефьева Л.П. **Формирование гуманистической позиции будущего учителя физической культуры как доминанта ценностно-смыслового понимания педагогического процесса.** В статье анализируются определение понятий “гуманизм” и “гуманность”, рассматривается сущность гуманистической педагогической позиции будущего учителя физической культуры. Наблюдаются изменения общественной практики и нормы функционирования учителя физической культуры. Гуманистическая педагогическая позиция студента предусматривает объединение морального содержания с атрибутами будущей профессиональной деятельности. В процессе поиска морального содержания активизируется субъективная сфера личности будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: гуманизм, гуманность, позиция, будущий учитель физической культуры

Annotation. Arefyeva L.P. **Future teacher of physical training humanistic position formation as dominant of value-sentiment analysis of pedagogical process.** The definition of "humanism" and "humanity" concepts is analyzed in the article, the essence of humanistic pedagogical position of future teacher of physical training is considered. Changes of public practice and norm of operation of the teacher of physical training are observed. The humanistic pedagogical position of the student provides affiliation of the intellectual contents with attributes of the future professional work. During search of the intellectual contents the subjective sphere of the person of the future teacher of physical training will be activated.

Keywords: humanism, humanity, position, future teacher of physical training.

Вступ.

Гуманістична спрямованість сучасної освіти в Україні орієнтована на людину як на найвищу цінність соціального буття й розглядає її як суб’єкт пізнання, спілкування, комунікації й творчості. Сучасний процес зміни освітніх пріоритетів і вимог, що підвищуються, до якості професійної підготовки фахівців у сфері фізичної культури й спорту детермінує необхідність розглядати педагогічну позицію майбутніх учителів фізичної культури в гуманістичному аспекті. Становлення особистісного в людині передбачає засвоєння системи гуманістичних цінностей, що становлять основу її гуманітарної культури. Є.Н.Шиянов вказує, що питання про їхнє впровадження в процес виховання має більшу соціальну значущість [4, с. 35]. Від успішного вирішення цієї проблеми багато в чому залежать перспективи гуманізації освіти, зміст якої спрямований на забезпечення свідомого вибору особистістю духовних цінностей і формування на їхній основі стійкої, несуперечливої індивідуальної системи гуманістичних орієнтацій. Формування гуманістичної спрямованості особистості, на думку Є.Н.Шиянова, передбачає, по-перше, утворення ієрархічної багаторівневої системи регуляції поведінки і діяльності та її централізацію, а по-друге, протиставлення вищого рівня розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення до потреб і інтересів, які починають виступати вже не як внутрішні відносно до особистості людини, а, швидше, як зовнішні, але ті, які їй належать [4, с. 36].

Робота виконана у відповідності до плану НДР Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Формулювання цілей роботи

Метою дослідження було з’ясування основних аспектів формування гуманістичної позиції майбутнього вчителя фізичної культури як домінанта ціннісно-смыслового розуміння педагогічного процесу.

Основні завдання дослідження:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури та інформації з мережі Інтернет щодо формування гуманістичної позиції майбутнього вчителя фізичної культури
2. Провести анкетування студентів вищих навчальних закладів.

Результати дослідження.

Аналіз словників свідчить про те, що поняття “гуманізм” тлумачиться по-різному як: ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність (автори Великого тлумачного словника української мови) [1]; погляди, ідеї, твори мистецтва, які перейняті повагою до достоїнства людини, які виховують у людей моральні якості (автори “Великої радянської енциклопедії”); розвиток розуму, почуттів, свободи, прагнення до самовдосконалення в ім’я людяності, виховання поваги до людей, подолання відчуження й егоїзму (автори “Енциклопедії професійної освіти”) [5]; сучасність поглядів, які базуються на визнанні людини вищою цінністю, на навчання, що захищає достоїнство й права людини, свободу й всебічний розвиток особистості (автори “Короткого педагогічного словника пропагандиста”); утвердження ідей про високе достоїнство й цінність людини, про її право на вільний розвиток (автори “Короткого словника з естетики”);

світогляд, основними принципами якого є любов до людей, повага до людського достоїнства, турбота про благо людей (автори “Логічного словника”); визнання людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, утвердження блага як критерію оцінки суспільних стосунків (автори “Радянського енциклопедичного словника”); принцип світогляду (моральності), в основі якого лежить переконаність у безмежності можливостей людини і її здатності до вдосконалювання вимога свободи й захисту достоїнства особистості, ідея про право людини на щастя й про те, що задоволення її потреб і інтересів повинно бути кінцевою метою суспільства (автори “Словника з етики”); визнання цінностей людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, затвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин (автори “Словника іноземних слів”); ставлення до людей, пройняте любов’ю до людини, турботою про її благо, повагою до людського достоїнства (автори “Словника російської мови”); прогресивний напрямок суспільної думки, система поглядів, що історично розвивається та визнає цінність людини як особистості, її право на волю, щастя, розвиток і прояв здібностей, за якого благо людини вважається вищим критерієм, а принципи рівності, справедливості, людяності – бажаною нормою стосунків між людьми (автори “Словника соціально-психологічних понять”); сукупність ідей, поглядів, що утверджують цінність людини не залежно від її суспільного становища й право особистості на вільний розвиток творчих чинностей, що проголошують принципи рівності, справедливості, людяності стосунків між людьми (автори “Сучасного словника іноземних слів”); гуманність, людяність у суспільній діяльності, у ставленні до людей (автори “Тлумачного словника” російської мови); сукупність поглядів, що виражають повагу до достоїнств і прав людини, турботу про благо людей, їхнього всебічного розвитку, створення сприятливих для людини умов суспільного життя (автори “Філософського словника”); система поглядів, що історично змінюється, визначає цінність людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, за якої благо людини визнається критерієм соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – бажаною нормою стосунків між людьми (автори “Філософського енциклопедичного словника”).

Поняття “гуманізм” тлумачиться різними науками по-різному. Його визначають як: розвиток розуму, почуттів, свободи, прагнення до самовдосконалення в ім’я людяності, виховання поваги до людей (енциклопедичні поняття); фундаментальні людські цінності – добро, любов, воля, відповідальність, совість і щастя (філософія); вищий прояв цільової детермінації людської діяльності, висування на перший план економії людини, економіки освіти (логіка); комплекс якостей особистості, в яких виражається ставлення людини до людини, задоволення потреб і вільного розвитку особистості, підвищення добробуту (політологія); права й свобода людини й громадянина, механізм їхньої реалізації, етичні й правові норми, що регулюють взаємостосунки між громадянами (юриспруденція); цілісність особистості, відкритість людини до світу, орієнтація мотиваційної сфери людини на розвиток власного гуманістичного творчого потенціалу (психологія); виховання інтелектуальних, моральних, творчих, духовних сил особистості, освіта, звернена до людини (педагогіка).

Аналіз словників свідчить про те, що поняття “гуманність” визначають по-різному: як зумовлену моральними нормами й цінностями систему установок особистості на соціальні об’єкти (людей, групу, живих істот), що представлена у свідомості переживаннями й реалізується в спілкуванні й діяльності в аспектах сприяння, співучасті, допомоги (В.А.Мижеріков, автор “Психолого-педагогічного словника для вчителів і керівників загальноосвітніх установ”) [3].

Поняття “гуманність” трактується як соціально й історично сформована система поглядів, яка розвивається та формує світогляд, що належить до духовно-моральних якостей особистості та регулює поведінку людей у всіх сферах громадського життя, їхні взаємостосунки, засновані на людяності, людинолюбстві, доброті, рівності, справедливості й повазі до достоїнства й прав кожної людини, визнання права на щастя, здоров’я, благо й вільний розвиток, які законодавчо охороняються державою.

Аналіз змісту понять “гуманізм” і “гуманність” дозволили визначити й зміст поняття “гуманізація” як похідне від попередніх. У соціальному аспекті поняття “гуманізація” є одночасно і явищем, і діяльністю щодо поширення виховання й становлення в суспільстві ідей гуманізму, інакше, духовно-моральних цінностей суспільного розвитку. А в педагогічному контексті – це процес формування гуманних якостей особистості або просто гуманності в людини.

Позиція розуміється у двох аспектах: по-перше, це становище людини в соціальній структурі або системі міжособистісних відносин, що регламентує її поведінку й дії; по-друге, це система поглядів, установок, цінностей, мотивів, через які виражаються відносини індивіда до різних сторін дійсності. У професійній діяльності педагога позиція визначає всю сукупність дій, які обирають стосовно дитини як суб’єкта освіти. Підставами педагогічної діяльності виступає система моральних диспозицій особистості як динамічно-структурних одиниць моральної свідомості особистості педагога. Узагальнена модель суспільної моральності, переломлюючись крізь призму особистості, утворює внутрішню систему моральності й задає цілісність позиції педагога в його професійній діяльності.

Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутнього учителя фізичної культури пов’язане з формуванням ціннісно-сислового розуміння педагогічного процесу, що обумовлює реалізацію його гуманістичного призначення й сукупність внутрішніх диспозицій педагога, що дозволяє виявити орієнтацію на особистісну модель взаємодії в ситуації (просторі) суб’єктності учасників. О.Ю.Гаврикова вказує, що сутність гуманістичної педагогічної позиції обумовлена єдністю трьох компонентів ненасильство, засноване на сприйнятті моральних цінностей; суб’єктність й особистісна взаємодія [2, с. 26]. Кульмінацією сформованої

гуманістичної педагогічної позиції майбутнього учителя фізичної культури є стійка орієнтація на особистісну взаємодію, що базується на суб'єктній реалізації моральних цінностей і проявляється в практичній діяльності майбутнього учителя фізичної культури

З метою з'ясування окремих аспектів формування гуманістичної позиції майбутнього вчителя фізичної культури нами було проведено анкетування студентів вищих навчальних закладів, у якому брало участь 310 осіб. Респондентами виступили 87 студентів Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 53 студента Вінницького державного педагогічного університету (ВДПУ), 114 студентів Запорізького національного університету, 56 студентів Бердянського державного педагогічного інституту.

Відповіді на питання анкети "Чи володієте Ви знаннями щодо організації виховуючого середовища та профілактики девіантної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках фізичної культури?" розподілилися наступним чином: з 310 студентів вказали, що вони володіють такими знаннями, 37,81% студентів не володіють цими знаннями – 21,06%, було важко відповісти – 41,13% студентів. Вказали, що володіють знаннями щодо організації виховуючого середовища та профілактики девіантної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках фізичної культури 37,93% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 43,40% студентів ВДПУ, 35,96% студентів ЗНУ та 33,93% студентів БДПІ. Не володіють знаннями 20,69% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 13,21% студентів ВДПУ, 30,70% студентів ЗНУ та 19,64% студентів БДПІ. Було важко відповісти 41,38% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 43,40% студентів ВДПУ, 33,33% студентів ЗНУ та 46,43% студентів БДПІ. Отже, на жаль, переважній більшості опитаних було важко відповісти на це питання анкети.

Таблиця 1

Показник кількості студентів, опитаних щодо володіння навичками організації виховуючого середовища та профілактики девіантної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках фізичної культури (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад			
		НПУ імені М.П.Драгоманова 87 чол.	ВДПУ 53 чол.	ЗНУ 114 чол.	БДПІ 56 чол.
Так, володію	42,71	33,33	45,28	35,09	57,14
Ні, не володію	21,50	26,44	18,87	32,46	8,23
Важко відповісти	35,79	40,23	35,85	32,45	34,63

На питання анкети "Чи володієте Ви навичками організації виховуючого середовища та профілактики девіантної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках фізичної культури?" результати відповідей студентів які подані у таблиці 1, розподілилися наступним чином: із 310 студентів 42,71% володіють цими навичками, не володіють – 21,50% студентів було важко відповісти 35,79% студентів. Володіють вказаними навичками 33,33% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 45,28% студентів ВДПУ, 35,09% студентів ЗНУ та 57,14% студентів БДПІ. Не володіють навичками організації виховуючого середовища та профілактики девіантної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках фізичної культури 26,44% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 18,87% студентів ВДПУ, 32,46% студентів ЗНУ та 8,23% студентів БДПІ. Важко було відповісти 40,23% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 35,85% студентів ВДПУ, 32,45% студентів ЗНУ та 34,63% студентів БДПІ. Отже, на жаль, четвертій частині респондентів було важко відповісти на це питання анкети.

Висновки.

У зв'язку з новою соціокультурною ситуацією змінилася сама суспільна практика й норми функціонування вчителя фізичної культури що здійснює свою професійну діяльність. У зв'язку з цим гуманістична педагогічна позиція студента вищого навчального закладу фізкультурного профілю передбачає поєднання морального змісту з атрибутами майбутньої професійної діяльності. Одночасно у процесі пошуку морального змісту активізується суб'єктивна сфера особистості майбутнього вчителя фізичної культури, що виражається прагненням до самопізнання та до самовизначення.

Перспективи. Розробити практичні рекомендації для викладачів університетів, які у своїй професійній діяльності займаються виховною роботою зі студентами. Ці рекомендації сприятимуть підвищенню рівня самосвідомості і відповідальності особистості студента та формуванню засобами педагогічного впливу високої культури особистості відповідно до вимог наступного етапу розвитку світової спільноти.

Література

1. Великий тлумачний словник української мови // <http://www.slovnkyk.net/?swrd>
2. Гаврикова О.Ю. Формирование гуманистической педагогической позиции студентов физкультурного вуза на основе активизации нравственно-когнитивной и субъектной сфер: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Гаврикова Ольга Юрьевна. – М., 2005. – 255 с.
3. Мижериков В.А. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений. – Ростов-на-Дону: Изд-во „Феникс”, 1998. – 544 с.
4. Шиянов Е.Н. Аксиологические основания процесса воспитания / Е.Н.Шиянов // Педагогика – 2007. – №10. – С. 33-37.

5. Энциклопедия профессионального образования: В 3 т. / Под ред. С.Я. Батышева – М.: АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

Надійшла до редакції 03.10.2008р.